

Czartoryski, Paweł / Jaczewski, Bohdan

Samokształceniowe zebrania warszawskich pracowników Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 9/1, 152-154

1964

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

także sekretariat Komitetu Historii Nauki i Techniki. Nowy adres Zakładu: Warszawa, Nowy Świat 72, pok. 19. Telefony: centrala Pałacu Staszica — 26.52.31, wewnętrzne: kierownictwo i sekretariat Zakładu — 114, biblioteka Zakładu — 58, redakcja „Kwartalnika“ — 148.

SAMOKSZTAŁCENIOWE ZEBRANIA WARSZAWSKICH PRACOWNIKÓW ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI-PAN

I

Zakład Historii Nauki i Techniki PAN zorganizował w Warszawie seminarium metodologiczne. Celem seminarium jest konfrontacja problematyki metodologicznej występującej w pracach badawczych poszczególnych pracowników Zakładu oraz dyskusje nad zagadnieniami ogólnometodycznymi z zakresu historii nauki i techniki. Na pierwszym posiedzeniu, które odbyło się w dn. 4 VI 1963 prof. dr E. Olszewski zagałę dyskusję referatem *Cybernetyka a rozwój nauki*. Referent wskazał na to, w jaki sposób cybernetyka wyodrębniła się w ostatnich dziesięcioleciach jako oddzielna nauka i jaka jest jej rola we współczesnym świecie dla dalszego rozwoju nauki i praktyki. W dyskusji zwrócono szczególną uwagę na znaczenie cybernetyki dla nauk społeczno-ekonomicznych oraz dla zagadnień planowania.

Paweł Czartoryski

II

Na kolejnym zebraniu w dn. 3 IX 1963 przedmiotem dyskusji były dwa referaty: dr Ireny Stasiewicz *Poglądy na związki nauki z praktyką w wiekach XVII—XVIII* oraz mgr Małgorzaty Frankowskiej. *Poglądy na związki myśli teoretycznej z praktyką w XIII w.*

Dr Stasiewicz zwróciła na wstępie uwagę, że intencją jej referatu nie jest analiza związków nauki z praktyką w wiekach XVII—XVIII, lecz jedynie poglądów na te związki. Referentka zasygnalizowała dalej wieloznaczność sformułowania „związki nauki z praktyką“, które najbardziej potocznie rozumie się w sensie „usługowość nauki dla życia“. Choć stosunkowo rzadko obejmuje się obecnie tym sformułowaniem eksperymentalną czy indukcyjną metodę w nauce, indukcja i eksperyment przyczyniają się wyraźnie do tego, by nauka była przygotowana do zastosowań praktycznych, a więc służą one związkowi nauki z życiem. Im bardziej cofamy się wstecz, w historię poglądów na związki nauki i praktykę, tym trudniej jest wyeliminować z rozważań teorie eksperymentu i indukcji, gdyż w wielu wypadkach właśnie one były punktem wyjścia dla „nowej nauki“, determinując rozwój teorii i określając jej stopień powiązania z życiem. W związku z tym autorka uważa, że wyrazem poglądów na związki nauki z praktyką jest w wiekach XVII—XVIII w tym samym stopniu analiza terminów: doświadczenie, eksperyment, teoria indukcji, co i ukazanie zmian miejsca poszczególnych nauk w ówczesnych hierarchizacjach. Toteż omówieniu tych właśnie dwóch zagadnień poświęcony został referat.

Jako materiał ilustracyjny rozważania wykorzystwała referentka poglądy Franciszka Bacona i kontynuatorów nurtu baconowskiego, a przede wszystkim fran-

cuskich encyklopedystów; Kartezjusza i późniejszych przedstawiciele linii kartezjańskiej oraz Newtona. Ponadto zostały uwzględnione w referacie różne typowe dla XVIII w. kompilacyjne systemy hierarchizacji nauk, jak np. Ch. Wolffa i innych niemieckich teoretyków nauki.

Wszystkie bez wyjątku XVII- i XVIII-wieczne hierarchizacje nauki wskazują, zdaniem referentki, na narastające tendencje praktyczne i specjalistyczne. Filozofia i teologia tracą stopniowo dawne znaczenie i odtąd nie tyle filozofowie będą wpływać na rozwój i profil poszczególnych nauk, ile uczeni specjaliści zaczną coraz wyraźniej oddziaływać na kształtowanie się filozoficznych systemów. Coraz większe znaczenie odgrywać będzie w tym okresie fizyka, która zajmie właściwie miejsce metafizyki, i przyrodoznawstwo w najszerszym tego słowa znaczeniu, które w hierarchii nauk wejdzie na miejsce filozofii. Podnosi się społeczna ranga rzemiosł i umiejętności technicznych, a jako odpowiedź na rosnące zapotrzebowanie powstają nauki o nowożytnym już charakterze, jak np. ekonomia polityczna i filozofia historii. Inne zaś nauki, jak polityka, etyka czy pedagogika, zmieniają dotychczasową treść.

Referat mgr M. Frankowskiej pomyślany został jako rodzaj dyskusyjnego aneksu do referatu dr Stasiewicz. Głównym założeniem mgr Frankowskiej było ukazanie pewnych ogniw łączących wieki XVII i XVIII ze złotym wiekiem scholastyki.

Referentka rozpoczęła od wstępnej analizy XIII-wiecznego znaczenia podstawowych terminów, takich jak: doświadczenie, eksperyment, metoda i nauka eksperymentalna oraz użyteczność, gdyż w ich treści — jej zdaniem — można w dużej mierze odczytać coraz żywiej zarysowujący się związek myśli teoretycznej z praktyką. Następnie autorka dokonała krótkiego przeglądu najciekawszych XII- i XIII-wiecznych klasyfikacji nauk. Przegląd ten uwidocznił stopniowe, postępujące naprzód rozczłonkowanie dyscyplin, coraz wyraźniejsze wydzielenie nauk praktycznych i stawianie samego problemu teoria—praktyka. Referat zamknął się zarysem wybranych zagadnień z naukowych teorii wybitnych XIII-wiecznych badaczy posługujących się metodą eksperymentalną.

W ożywionej dyskusji, która rozwinęła się po referatach, wzięli udział: prof. prof. E. Olszewski i J. Michalski, dr dr P. Czartoryski i A. Gella oraz mgr J. Skarbek.

Dyskusja dotyczyła przede wszystkim problemów metodologicznych, chociaż poruszone zostały w niej również sprawy merytoryczne. Z metodologicznego punktu widzenia zastrzeżenia wzbudził zbyt szeroki — zdaniem niektórych dyskutujących (prof. Olszewski, mgr Skarbek) — zakres zagadnień poruszonych w referacie dr Stasiewicz. Sugerowano wyeliminowanie problemów z zakresu historii metodologii nauki jak np. analizy teorii indukcji F. Bacona, czy jego poglądów na eksperyment. Przeciwnie stanowisko zajął dr Czartoryski, uważając, że temat wymaga jak najbardziej szerokiego ujęcia, uwzględniającego zarówno aspekty filozoficzne, jak i ściśle naukowe. Metodologiczny charakter miała również skierowana pod adresem obu referatów wypowiedź prof. Michalskiego, który zastanawiał się nad przydatnością referatów nie ukazujących — jego zdaniem — warsztatu badań i ograniczających się do encyklopedycznych przeglądów zagadnień. Odmienne stanowisko zajął dr Gella, podkreślając celowość — z metodologicznego punktu widzenia — referatów traktujących o istotnych dla wszystkich badaczy problemach z zakresu historii teorii nauki.

Spośród poruszonych w dyskusji zagadnień merytorycznych należy zasygnalizować pogląd prof. Olszewskiego twierdzącego, że poglądy głoszące konieczność wiązania nauki z praktyką nie znalazły jeszcze realizacji w wieku XVIII, który — wbrew stanowisku dr Stasiewicz — był nie tyle wiekiem przyrodoznawstwa, ile matematyki. Warto byłoby również uwzględnić w referacie poglądy Woltera, który rozszerzał tematykę historyczną o zagadnienia dziejów kultury.

Na zakończenie dr Stasiewicz ustosunkowała się w imieniu swoim i mgr Frankowskiej do wypowiedzi uczestników dyskusji. Zdaniem jej celowe są zarówno referaty analityczne ukazujące warsztat roboczy, jak i syntetyczne, które, opierając się również na materiałach źródłowych, eksponują jednak na plan pierwszy problemy metodologiczne, interesujące badaczy zajmujących się historią różnych dyscyplin. Wylimitowanie z referatu zagadnień historii metodologii byłoby absolutnie niemożliwe, biorąc pod uwagę fakt, iż w wiekach XVII—XVIII determinowały one bardzo często teorię nauki i były wyrazem ówczesnych poglądów na związki nauki z praktyką. Toteż, o ile przy omawianiu teorii powiązań nauki z praktyką w wiekach XIX i XX konieczne jest ograniczenie się do wybranego, określonego znaczenia tego sformułowania, o tyle w w. XVIII i okresach wcześniejszych porażenie na analizie jednego tylko znaczenia jest niemożliwe. Referentka przeciwstawiła się też pogładowi prof. Olszewskiego, twierdząc, że przegląd XVII- i XVIII-wiecznych hierarchizacji nauk potwierdza jej tezę o dominującej w XVIII w. roli przyrodznawstwa w najszerszym tego słowa znaczeniu.

Bohdan Jaczewski

NAZWY STATKÓW MORSKICH, WYWODZĄCE SIĘ OD NAZWISK UCZONYCH I TECHNIKÓW *

Od pewnego czasu z Polską Akademią Nauk konsultuje się Ministerstwo Żeglugi w sprawach nadawania statkom nazw pochodzących od nazwisk uczonych. Zakład Historii Nauki i Techniki PAN przygotował po raz pierwszy w 1960 r. a po raz drugi w maju 1963 r. odpowiednie materiały, które następnie zostały przekazane przez PAN Ministerstwu Żeglugi.

	Nazwa	Rok budowy	Nośność w DWT
1.	„Marchlewski“ (ex „Oliwa“)	1950	
2.	„Kopernik“ (ex „Łódź“)	1953	3 027 4 060
3.	„Hugo Kołłątaj“ (ex „Benny Skou“)	1945	6 885
4.	„Curie-Skłodowska“ (ex „Cypria“)	1931	7 660
5.	„Domeyko“	1961	po ok. 8 600
6.	„Heweliusz“	1962	
7.	„Śniadecki“	1963	
8.	„Edward Dembowski“ (ex „Sven Salen“)	1941	9 205
9.	„Lelewel“	1962	10 320
10.	„Florjan Ceynowa“	1957	10 500
11.	„Zamenhof“	1959	10 724
12.	„Profesor M. T. Huber“	1962	18 450
13.	„Michał Siedlecki II“	1956	82 (pojemność w BRT)

Według stanu w dniu 30 czerwca 1963 r. w eksploatacji były statki polskie w powyższej tabelce noszące nazwiska uczonych.

* Por. notatkę O nazywaniu zakładów przemysłowych imionami uczonych i wynalazców w nrze 2/1963 „Kwartalnika“, s. 307.